

זולת
לשוויון זכויות אדם

מצלמה על כל שוטר
לחשוף את אלימות המשטרה -
להגן על זכויות המפגינים

מאת:

אייל לוריא-כרדס, רכז מדיניות זולת
עינת עובדיה, מנכ"לית מכון זולת

ישראל, ספטמבר 2020

נייר מדיניות מס' 4

תקציר מנהלים

מצלמות גוף זהו אמצעי אשר הוכח במקומות רבים בעולם כיעיל בהפחתת האלימות מצד כוחות שיטור. לצערנו, כבר שנים מגיעות תלונות קשות מצד מפגינים ומפגינות על אלימות משטרתית במחאות ובהפגנות, במיוחד בחברה הערבית, החברה החרדית ויוצאי אתיופיה. גם במחאה שמתרחשת כעת מול מעון ראש הממשלה אנו רואים פעם נוספת מעצרים קשים, האשמות על מעצרי שווא ושחרור ללא תנאים מגבילים לעצורים על ידי בית המשפט. כל זאת, מחייב אותנו להידרש לסוגיה של השימוש במצלמות גוף מצד שוטרים כדי להפחית חיכוך בין גורמי אכיפת החוק ובין אזרחים המבקשים לממש את זכותם הדמוקרטית.

עם זאת, בישראל לא רק שאין מספיק מצלמות גוף לשוטרים אלא הנהלים לשימוש במצלמות שכבר קיימות נקבעו על ידי המשטרה בלבד – ולא בדרך של חקיקה ראשית או בתקנות. על כן, אנו מציעים בנייר מדיניות אופרטיבי זה קיבוע של אמת מידה כללית בחקיקה ראשית לשימוש גורף במצלמות מצד שוטרים בהפגנות, זאת עקב החשש מאפקט מצנן לזכות חופש המחאה כאשר יש שימוש באמצעים אגרסיביים מדי לפיזור ההפגנות. במסגרת יוזמת החקיקה תיקבע חובה לשימוש במצלמות גוף, דרכים להנגשת המידע המצולם לציבור והטלת אחריות על משרד לביטחון פנים לגבש שורה של תקנות ספציפיות לשימוש במצלמות הגוף שיובא לאישורה של וועדת הפנים והגנת הסביבה. בנוסף, כדי ליצור תמריץ לתיעוד נרחב על ידי מצלמות הגוף נקבע כי נטל הבאת הראיה במקרה של תלונות נגד שוטרים על התנהלותם בעת אסיפות יהיה על המשטרה.

בחודשים האחרונים אנו עדים לגל של הפגנות ומחאות כנגד הממשלה והעומד בראשה, זאת בעקבות המשפט הפלילי שעתיד להתקיים לראש הממשלה והטיפול הרשלני במשבר הבריאותי והכלכלי בתקופת הקורונה. במוקד המרכזי של ההפגנות, מול מעונו הרשמי של ראש הממשלה בירושלים, אנו עדים להתנהלות אגרסיבית מצד השוטרים. התנהלות זו, אשר מתקיימת כבר שנים – במיוחד במחאות מצד אוכלוסיות מוחלשות בישראל – מעוררת ביקורת ציבורית חריפה על המשטרה ועל האופן בו היא בוחרת לפזר הפגנות.

בחלק מן המקרים אשר עלו לכותרות התרחשו מעצרי שווא אלימים, כאשר המוחים והמוחות טוענים כי המשטרה פועלת בשרירותיות ובאגרסיביות כאשר היא מנסה לפנות את ההפגנה מול מעון ראש הממשלה.¹ כמו כן, האלימות המשטרית נגד מפגינים אינה ייחודית למחאה זו שכן ישנה שורה ארוכה של עדויות מטרידות במיוחד על האופן בו המשטרה מתייחסת להפגנות של החברה החרדית, החברה הערבית ויוצאי אתיופיה.²

כתגובה לטענות אלו בשנים האחרונות, כמו גם למקרים אחרים שבהם הופגנה אלימות משטרית שלא במסגרת הפגנות (לאחרונה עלה לכותרות המקרה המזעזע שבו נהרג איאד אל-חלאק, פלסטיני עם אוטיזם מירושלים המזרחית על ידי שני שוטרי מג"ב), המשטרה החלה ליישם בהדרגה מדיניות של הפעלת מצלמות גוף על השוטרים. המטרה בכך, כפי שהגדירו במשטרה, היא להגביר את השקיפות לציבור ואת אמון הציבור במשטרה. גורם במשטרה אף אמר בראיון כי "השוטרים אוהבים את מצלמות הגוף, זה תורם לשקיפות וראינו בכמה מקרים כיצד צילומי סרטונים שרצים ברשתות מקבלים תפנית כשרואים את התיעוד המלא ממצלמת הגוף של השוטר".

¹ https://www.facebook.com/watch/?ref=search&v=326086132103345&external_log_id=ecfe03eb-dca3-466c-8609-bbc25998b772&q=%D7%A2%D7%A6%D7%A8%D7%99%D7%9D%20%D7%91%D7%9C%D7%A4%D7%95%D7%A8

² <https://www.bhol.co.il/news/1120351>; <https://www.mekomit.co.il/%D7%A6%D7%A4%D7%95-%D7%94%D7%AA%D7%97%D7%A7%D7%99%D7%A8-%D7%94%D7%9E%D7%9C%D7%90-%D7%A2%D7%9C-%D7%90%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%A2%D7%99-%D7%90%D7%95%D7%9D-%D7%90%D7%9C%D7%97%D7%99%D7%A8%D7%90%D7%9F>

תחושה זו במשטרה מגובה גם בכמה נתונים עובדתיים. במחקר פנימי של המשטרה נמצא כי הירידה בתלונות הציבור על שוטרים בין שנת 2017 לשנת 2019 נבע בין היתר מקיומן של המצלמות. בין היתר, נמצא כי בתחנות בהן הופעלו מצלמות כאלו הייתה ירידה של 35% בתלונות על אלימות מצד שוטרים. בנוסף, גורמים במשטרה הצביעו על כך שנשיאת המצלמות הללו מרסנת את התנהגות השוטרים ומונעת בכך תקריות אלימות. יש לציין כי ארגוני החברה האזרחית מפקפקים בקשרים הסיבתיים הללו בין מצלמות הגוף והפחתת מקרי האלימות – זאת נוכח העובדה שהשימוש במצלמות אינו סדור.

מיפוי הזכויות הנכשלות והכשלים בהתנהלות המשטרה

למרות העדויות הברורות הללו על היתרונות במצלמות הגוף שהמשטרה בעצמה מודה בהם, עולים שני כשלים ביישום נרחב יותר של השימוש בהן. הכשל הראשון הוא בעמידה ביעדים להרחבת השימוש במצלמות הגוף בקרב השוטרים. בהקשר זה התקיים רק לאחרונה דיון בוועדת הפנים והגנת הסביבה, זאת ביוזמת שורה של חברי כנסת מכל סיעות הבית.³ הכשל השני, ובו נתמקד במסגרת נייר מדיניות זה הוא קביעת נהלים מסודרים בשימוש במצלמות גוף בהפגנות – נוכח המורכבות החוקתית שעולה מהשטח.

את הכללים לשימוש במצלמות גוף ניתן למצוא כיום בנוהל מס' 007.220.0 של המשטרה. מדובר בנוהל פנימי בלבד שעליו משטרת ישראל מחליטה, ואותו היא יכולה לשנות – מבלי שהדבר כלל יבוא לידיעת הנציגים הרלוונטיים בכנסת ישראל. במסגרת נוהל זה, ניתן שיקול דעת רחב מאוד לשוטרים מתי ואיך להפעיל את מצלמות הגוף. באופן זה, פעמים רבות דווקא כאשר עולות טענות נגד התנהגות השוטרים, לא ניתן להשתמש במידע זה כדי לבחון את התלונות.

הבעיה הזו מחריפה כאשר תלונות נגד אלימות שוטרים עולה במסגרת ניסיונות לפיזור מחאות – זאת לאור המעמד הרם של זכות חופש הביטוי וזכות ההפגנה במדינת ישראל, כפי שנקבע בשורה ארוכה של פסקי דין בבג"ץ (בין היתר, ניתן לציין בהקשר זה את בג"ץ קול העם, בג"ץ התנועה לאיכות השלטון ובג"ץ עם כלביא – להרחבה ניתן לראות את נייר המדיניות של זולת בסוגיה: [org.il/protests](https://www.kan.org.il/Item/?itemId=76558)). פיזור הפגנות באופן אלים, והיעדר שימוש באמצעים אשר עשויים להפחית חיכוך זה בין כוחות השיטור ובין המפגינים, יוצר אפקט מצנן לזכות חופש המחאה.

³ <https://www.kan.org.il/Item/?itemId=76558>

מעצרים אלימים כפי שראינו בהפגנות האחרונות בירושלים – אשר חלקם הוגדרו כמעצרי שווא על ידי בית המשפט השלום בירושלים – עשויים להביא להרתעה בציבור הכללי מהגעה למחאה בבלפור. אסור שהמשטרה, שנועדה לשרת אותנו כאזרחים, תהיה זו שתייצר רתיעה מפני מימוש זכות דמוקרטית בסיסית ואלמנטרית כמו הזכות להפגין. להפך, עליה לעשות ככל שביכולתה כדי למנוע מאפקט מצנן שכזה. אמצעי שיכול להיות שימושי לכך הוא מצלמות הגוף.

המלצה אופרטיבית

על מנת למנוע אפקט מצנן לזכות חופש המחאה וכדי להבטיח פיקוח צמוד של כנסת ישראל על נהלי השימוש במצלמות גוף על שוטרים בעת הפגנות, אנו ממליצים על הצעד האופרטיבי הבא: **קידום יוזמה המעגנת בחקיקה ראשית את חובת שימוש במצלמות גוף בעת שמירה על הפגנות וקביעת נהלים כנגזרת מכך בתקנות מסודרות (ראו נספח א').** כך נוכל לוודא שנציגי הציבור, מכל האוכלוסיות בישראל, יוכלו לקחת חלק בעיצוב מדיניות מצלמות הגוף במשטרת ישראל. בנוסף, מוצע בהצעת החוק לעגן דרך שבה הציבור יוכל לעשות שימוש בצילומים אלו, בין היתר כדי לבסס תלונות כנגד התנהלות אלימה מצד שוטרים. כמו כן, בכדי לתמרץ שימוש נרחב במצלמות גוף נקבע כי נטל הבאת הראיה במקרים של תלונות נגד שוטרים בעת קיום הפגנות ואסיפות יהיה על המשטרה.

זולת

לשוויון זכויות אדם

זולת לשוויון זכויות-אדם הושק במאי 2020. זהו מכון ייחודי המשלב מחקר וניתוח יחד עם פעילות ברשתות החברתיות ובתקשורת הממוסדת, וממצב את עצמו כגשר בין הזירה הפוליטית לחברה האזרחית. המחקרים של זולת בוחנים את מציאות הפוליטית והציבורית, אבל העבודה שלנו מסתכמת לא רק בזה. כמכון מחקר, אנחנו נאבקים באמצעות הצגת סדר יום אלטרנטיבי, עיצוב השיח הציבורי וקידום מדיניות וחקיקה שתקדם את ערכי הדמוקרטיה זכויות אדם. אנחנו מייצגים תפיסה רחבה של זכויות-אדם, המתייחסת אל זכויות אוניברסליות, זכויות אזרחיות פרטיות וקולקטיביות, זכויות חברתיות - כמכלול. לגישתנו, הזכויות השונות תלויות זו בזו ומחייבות זו את זו.

[קראו עוד בעמוד 'המשימה שלנו' באתר זולת](#)

מכון זולת לשוויון זכויות אדם

נשיאה: זהבה גלאון

מנכ"לית: עינת עובדיה

[ליצירת קשר](#)

לאתר זולת: zulat.org.il

[תרמו לזולת](#)